

N. V. KOMISSZAROV

HARC BUDAPESTÉRT

Sok más szovjet katoná- és tisztársammal együtt számomra is osztályrészüll jutott, hogy részt vegyek a Magyarország felszabadításáért vívott harcokban.

Abban az időben a Vörös Zászló Renddel és a Bogdan Hmelnickij Érdemrenddel kitüntetett 297. Szlavjanszk—Kirovográdi lövészhadosztály 503. tüzérezredének állományában szolgáltam, először a törzsfőnök első helyettese beosztásban, majd 1944 novemberében az ezred törzsfőnökévé neveztek ki.

1944 októberének első napjaiban a hadosztály A. M. Kovtun-Sztankevics vezérőrnagy parancsnoksága alatt, az 53. hadsereg (parancsnoka I. M. Managarov altábornagy) állományában, kijutott az Arad városától északnyugatra eső terepszakasra és Magyarország területére lépett.

Románia hegyei és számos folyója után síkság területel előttünk. Körös-körül, ameddig a szem ellát, facsportokkal tarkított napraforgó- és kukoricatáblák, közülük itt-ott tanyaépületek fehérlenek ki. A látótávolság nem nagy — legfeljebb 300—400 méter. Egy másik ország határán álltunk, annak minden hagyományával, nemzeti sajátosságával, nyelvével és életvitelével együtt.

A hadosztály támadásra készült. Folyt a felderítés. Sorra érkeztek a löszerszállítmányok, dolgozott az anyagi biztosítás gépezete. A hadtest tüzérparancsnokánál tartott értekezleten az új körülmények közötti tűzvezetés megszervezésének kérdését vitattuk meg.

Ezekben a napokban szerteágazó tevékenységet folytattak a politikai szervezetek, közöttük ezredünk politikai munkásai is, az ezredparancsnok politikai helyettese, V. Sz. Pimenov őrnagy vezetésével.

A tiszteknek és katonáknak megmagyarázták, hogy a Vörös Hadsereg háborús szükségszerűségéből lép Magyarország területére. A cél — ennek az országnak a német fasiszta területrablóktól való felszabadítása és olyan lehetőség biztosítása a dolgozóknak, hogy sorsukban saját maguk döntsének. Az alegységeknél beszélgetések folytak a szovjet hadsereg internacionalista küldetéséről, a katonai kötelességteljesítés iránti hűségről, a magas fokú éberségről, a szovjet katonák becsületéről és jogos büszkeségéről, a helyi lakossággal való együttműködésről.

A csapatoknál folytatandó pártpolitikai munka kibontakoztatásában nagy szerepe volt a Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága 1944. október 27-én kelt határozatának. Ebben a dokumentumban pontos megfogalmazást nyert a szovjet kormány Magyarországgal kapcsolatos politikai irányvonala, továbbá kimerítő utasításokat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy milyen magatartást tanúsítsanak a szovjet katonák, a csapatok az ország területén.

1944. október 6-án, kisebb tüzérségi előkészítést követően, hadosztályunk egységei, a szomszédokkal együttműködésben, áttörték az ellenség védelmét. Kezdetét vette Magyarország felszabadítása. Számos város és település birtoklásáért harcoltunk, két ízben hajtottunk végre erőszakos átkelést a Tiszán és a Dunán. Rohamoztunk és elhárítottuk az ellenséges ellenlökéseket, támadtunk és védekeztünk szükség szerint. Valamennyi harctevékenységünk súlyos volt.

Katonáink és tisztjeink minden egyes harc során bátor helytállásról és hősiességről tettek tanúbizonyságot, nagy szakértelemmel és leleményesen harcoltak. Nehéz lenne a harcok közül bármelyiket is kiemelni, mégis elmondhatjuk, hogy a legbonyolultabb, szívós és nagy véráldozatokat követelő harcok Budapest térségében vártak ránk. E napok néhány eseményéről szeretnék megemlékezni.

December 26-án, rövid pihenő után, a hadosztály Budapest alatt összpontosult és a 18. gárda-lövészhadtest (parancsnoka I. M. Afonyin vezérőrnagy) alárendeltségébe lépett. Erre az időre már befejeződött az ellenség budapesti csoportosításának bekerítése és a hadosztály előtt — más magasabbegységekhez hasonlóan — az a feladat állt, hogy semmisítsék meg a város bekerített helyőrségét.

Budapest területén a fasiszták erős védelmi terepszakaszokat rendeztek be. Hosszan tartó ostromra készítették elő ezt a nagy várost, jelentős fegyver-, lőszer-, élelmiszer-, egészségügyi és egyéb anyagi készleteket halmoztak fel.

A mi tüzezredünk a hadosztály más egységeit megelőzve lépett harcba. Lővegeink tüzével három napon át támogattuk a lövészhadosztályok egyikét Pest-szentlőrinc körzetében, majd december 29-én tanúi voltunk annak, amikor a hitleristák álnok módon meggyilkolták a 2. Ukrán Front parlamentérét, Steinmetz Miklós századost. 1945. január 1-re virradó éjszaka, hadosztályunk más egységeivel együtt, harcrendbe fejlődünk fel Rákoskeresztúr közelében.

Az áttelepüléssel, a tűz megszervezésével, a tervezéssel járó munkák befejeztével időt szakítottunk az Újév megünneplésére is. Ezt megelőzően bemutatták nekünk az ezredhez vezényelt magyar Pap Tibort, a budapesti egyetem vezető hallgatóját. Pap Tibor egy katonacsoporttal Üllő körzetében állt át a szovjet csapatok oldalára, és mivel jól beszélt oroszul és németül, ezredünk törzséhez vezényelték. Jelentős segítséget nyújtott számunkra a magyarokkal való kapcsolatfelvételben Budapesten, majd később is, a Magyarország teljes felszabadítása érdekében vívott további harcok során. A széles körű általános műveltséggel és nagy tapasztalattal rendelkező Pap elvtárs kiváló kapocs volt, amely bennünket a helyi lakosokkal összekötött. Pap Tibor a háború befejezése után hamarosan a leningrádi egyetem aspiránsaként folytatta tanulmányait. Később a pécsi egyetem jogi tanszékének vezető professzora lett, majd Budapestre költözött és kiterjedt tudományos, pedagógiai és társadalmi munkát fejtett ki.

1976 januárjában értesítést kaptam arról, hogy Pap Tibor professzor súlyos betegség után elhunyt. Mély megrendüléssel fogadtuk ennek a rendkívüli, erős lelkű embernek a halálhírét, akivel a háború nehéz napjaiban hozott össze bennünket a sors.

Január 1-én 11 óra 30 perckor, 10 perces tűzérségi tűzrajtaütést követően, magasabbegységünk támadásba ment át. Figyelőpontunkról jól láttuk, hogyan küzdik le a lövés alegységek a drótakadályok rendszerét, hogyan törnek be az ellenség első lövészárkába, majd keresnek fedezéket egy fás ligetben. A nap végére a hadosztály 4—5 kilométert nyomult előre és birtokba vette a Kőbánya peremén levő téglagyárak egy részét. Szívós és nagy véráldozatokat követelő utcai harcok bontakoztak ki. A tűzérségi lövegek kezelő személyzete rendkívül nehéz helyzetben volt — tüzüket zömében közvetlen irányzással vezették, a lövegeket leginkább kézi erővel mozgatták.

A második napon a harcok egyre növekvő erővel zajlottak. Az alegységek nehezen tudták az ellenség elkeseredett ellenállását megtörni, ezért csak lassú ütemben nyomultak Kőbánya központja felé. A nap végén birtokba vették a kórházat, amelynek egész kiszolgáló személyzete (ez zömében magyarokból állt) a helyén maradt, majd amikor katonáink átvizsgálták az egyes helyiségeket, az egyik szobában csengett a telefon (a híradás tehát élt). És erre a kérdésre: „Milyen a helyzet a kórház körzetében?” a tolmács a katonák biztatására, akik igyekeztek a telefonálót megrémíteni, így válaszolt: „A helyzet súlyos. Az oroszok nagyon sokan vannak. Elvonulunk. Javasoljuk Önöknek is az elvonulást.” Ez azonban nem segített. Óráról órára fokozódott a harc minden egyes utcáért, minden egyes házért.

Különösen nehéz helyzetben voltak a lövegek kezelői. Míg a gyalogosok a falak oltalmában mozogtak előre, sokszor házról házra, az óvóhelyek átjáróin és az udvaron át jutottak tovább, addig a tüzérek az utcákon harcoltak, magukra vonták az ellenség lövészegyvereinek, gránátjainak, aknavetőinek és harcokcsijainak tüzeit. Ennek ellenére önfeláldozóan küzdöttek, nem kímélték magukat és mindenkor a gyalogság segítségére siettek.

Január 3-án az ellenség több ízben is ellenlökést indított a 1055. lövészrezd alegységei ellen. Az egyik ilyen ellenlökés folyamán a hitleristák lövészlánca előtt egy Tigris nehézharckocsi mozgott előre. Tyitov őrmester lövegének kezelőszemélyzete kézi erővel állította be közvetlen irányzásra a 122 milliméteres tarackot. Az első lövedék a Tigris tornyát találta el. A harckocsi kezelőit a robbanás ereje megsüketítette és beszüntették a tüzelést. A harckocsi megremevedett. Tyitov még további két lövést adott le a biztonság kedvéért. Tűznyelv és fekete füstoszlop emelkedett az égnek, a Tigris lángba borult. Ez már a harmadik harckocsi volt, amelyet a löveg kezelői azon a napon harcképtelenné tettek.

Január 6-án a lövész alegységek támadásuk során a Kolozsvári és a Korponai utcában kőfalakba ütköztek, majd egy három méter magas vasúti töltésbe. A katonák három órán át próbálták a töltést leküzdeni, de nem jártak sikerrel. Végül a bajban sokszor segítő katonaeleménység győzött. Egy 45 milliméteres ágyút hátravontattak a szomszéd utcába, a gyalogosok és a tüzérek együttes erőfeszítéssel felvitték a ház harmadik emeletére, ahonnan jól beláthatták a töltésen túli terepet és gyorstüzet nyitottak. Az ellenség megfutamodott, hátrahagyva fegyverzetét és sebesültjeit is.

Ezekben a napokban az ezred törzse Kóbánya központi részében települt. A tisztok egy részét a közelben, a Halom utca 16. számú házban szállásolták el. Ebben a nem túl nagy, kétemeletes házban munkáscsaládok laktak. Az első időben, amikor mi pihenni tértünk a számunkra kijelölt szobákban, az udvaron rongyokba bugyolált női alakok jelentek meg, akik gyorsan eltűntek, ha valamelyikünk megjelent.

Nagy volt a tisztok és katonák csodálkozása, amikor néhány nap elteltével bájos leányok és asszonyok jelenlétét vették észre. Úgy tűnik, hogy az a maszkara nem volt véletlen. Dolgozott a fasiszta propaganda: a bolsevikok barbárok, az erőszak hívei. Katonáink magatartása, udvariassága megtörte a jeget, majd amikor Pap Tibor segítségével felvettük a beszélgetés fonálát, akkor a ház lakóinak csodálkozása nem ismert határt: „Ez nem lehet igaz, e mögött valami van. Önök nem lehetnek bolsevikok, azok nyilván egészen mások” és így tovább. Végül elő kellett vennünk a párttagsági könyvünket is, hogy igazunkat bizonyítsuk. Látni kellett volna a magyarok elképedt arcát. Rémületük fokozatosan felengedett és a jóindulatnak adta át helyét.

1972-ben lehetőségem nyílt arra, hogy látogatást tegyek ebben a házban. Szinte mindenki más kerületekbe költözött már, csak a Nagy család maradt a házban. Megismertek, és találkozásunk megrázó, de egyben örömteli volt.

Az ellenség ellenállása napról napra fokozódott — alegységeinkkel szemben SS-alakulatok jelentek meg. Különösen öldöklő harcok folytak a teherpályaudvar és a Kerepesi temető körzetében. Itt a fasiszták a sírok között ásták meg harcárkaikat, felhasználták hozzá a sírköveket, a kriptákat is, ahol tüzesszökeiket helyezték el. A lövegek kezelői a lövegpajzsok oltalmában kézi erővel mozgatták ágyúikat a temető fasoraiban, közvetlen közlről vették tűz alá az ellenség tűzfészkeit. A lövedékek robbanásának zaja szinte egybefolyt, aknák csapódtak be, a levegőben márványszilánkok repültek. Közel huszonnégyszer órán át küzdöttek katonáink a temető birtoklásáért, ez a harc a hősiesség és bátorság hőskölteménye volt.

A temetőt követően megindult a harc a központi kerületek elfoglalásáért. Minden egyes házat, épületet kúszva, szökellve, a falakhoz tapadva közelítettek meg harcósaink, behatoltak a lépcsőházakba, majd a szó szoros értelmében minden lépcsőfokért külön megverekedtek az ellenséggel. Volt olyan, hogy a földszint már a mi kezünkben volt, de a ház többi emeletét még tartották a hitle-

risták. A harc sikeres kimenetelét nem csak a gránátok, a géppisztolysorozatok, hanem sokkal inkább az erős idegzet döntötte el. A fasiszták idegzete pedig akkor már erősen megviselt volt.

Egyre szorosabbra és szorosabbra zárult rohamcsoportjaink bekerítési gyűrűje. Az ellenség kezében már csak Pest utolsó, a Duna partján elterülő negyedei maradtak. Minél inkább közeledett azonban a vég, annál elkeseredettebben folyt az ütközet, annál kegyetlenebb harc dúlt az utcákon és a házakban. Ott, ahol nem lehetett az utcákon mozogni, a gyalogság, a műszakiak segítségével, az óvóhelyeken át létesített átjárókat és azokon hatolt be a szomszéd házba, negyedbe. Ahol viszont nem volt lehetőség föld alatti járatok létesítésére, az ellenséget csapataink tüzzel fogták le a szemben álló házak ablakaiból, majd a tűz fedezete alatt szökelltek át lövészeink az utca másik oldalára és törtek be a szomszédos háztömbökbe.

Január 18-án 11 órakor a Baszkin őrnagy parancsnoksága alatt harcoló lövészezred elfoglalta a Városházát. 12 órára a hadosztály egységei megtörték a számukra kijelölt irányban az ellenség elkeseredett ellenállását és kijutottak a Duna keleti partjára. Ilyenformán fejeződött be a Pest körzetében bekerített ellenséges csoportosítás felszámolása.

Amíg az ezred alegységei a számukra meghatározott körletekben gyülekeztek, mi — az ezredparancsnokkal együtt — elhatároztuk, hogy vetünk egy pillantást a Dunára és Budára. A szétlőtt gépkocsikkal, páncélos járművekkel, lövegekkel, harckocsikkal, emberi holttestekkel, döglött lovakkal eltorlaszolt utcákon áthaladva egy romokban levő üzlet ablakaihoz léptünk, amelyek az Erzsébet-híd közelében levő rakpartra néztek. Feltárult előttünk a Duna látképe, a hatalmas, sárgás-piszkos víz, a Gellérthegy, a királyi vár, ahonnan a hitleristák tovább tüzeltek. Jól láttuk a felrobbantott hidat is.

Január 20-án a hadosztály Ercsi körzetében átkelt a Dunán. Az átkelőhely oltalmazásának feladatával az elsők között kelt át L. L. Ohrimenko őrnagy tüzérosztálya. A vontatóhajó mindössze egy kompot húzott, ezért sokáig vártunk sorunkra. Időnként egy-egy Messerschmitt bukkant fel az égen, ledobott néhány bombát, fedélzeti tüzet lőtt. Az átkelés azonban folyt tovább, szinte veszteségek nélkül. Végül mi is sorra kerültünk, behajóztunk. Az érzés nem a legkellemebb, de minden különösebb nehézség nélkül jutottunk ki a szilárd földre.

A hadosztály menetét hajtott végre, majd Buda nyugati peremén összpontosult. Az ezredtörzsünk a Budakeszi út elején, egy kétemeletes házban települt. Parancsot kaptunk a támadás megindítására. Megterveztük a tüzérségi előkészítés rendjét. Helyettesem, A. V. Gracsev főhadnagy, a tüzertv táblázat előtt ült, az ezred híradófőnöke, I. A. Szeleznyev százados, a híradás megszervezésével volt elfoglalva, P. N. Szurin főhadnagy a rádiókészülékeket javította. Mindenki tette a dolgát. Sorra érkeztek a hírvivők a tüzérosztályokról, hozták a jelentést a tüzelőállások elfoglalásáról. Ismét utcai harcokra volt kilátás.

És január 25-én, rövid tüzérségi előkészítést követően, támadásba mentünk át az I. M. Managarov altábornagy parancsnoksága alatt működő csoportosítás általános feladatának — a bekerített ellenséges csoportosítás felszámolásának — teljesítése érdekében.

A nap végére alegységeink áttörték az ellenség védelmét és néhány negyedet elfoglaltak. Súlyos harcok bontakoztak ki. Buda régi városrész, házai erős alapokon álltak, így az épületeket a fasiszták szinte erődökké alakították át. Az utcákon barikádokat emeltek, dróttakadályokat és aknamezőket telepítettek. Szinte minden utcakeresztesződésben harckocsit, rohamlöveget, páncéltörő ágyút helyeztek el. Tüzereink nem minden esetben tudtak hozzájuk férkőzni. És ekkor a gyalogság ismét rendkívüli elszántságot és merészséget tanúsított.

Az 1059. lövészezred egyik támadó századának útját ellenséges harckocsi zárta el. A harcjármű a semleges zónában álló ház mellett foglalt tüzelőállást. Andrej Szolncev komzszomolista katona hol kúszva, hol pedig rövid szökellésekkel megközelítette ezt a házat és feljutott annak első emeletére. Pontosán kiszámítva minden egyes lépését, Szolncev az ablakhoz kúszott és egymást követően két páncéltörő gránátot hajított a harckocsira. A két robbanás szinte egybefolyt és

a harckocsi lángra lobbant. Ezzel az út a támadó század számára megnyílt. A harc befejezte után Managarov altábornagy személyesen tüntette ki Andrej Szolncevet a Vörös Zászló Érdemrenddel.

Minden egyes nap újabb és újabb bizonyítékát adta katonáink és tisztjeink bátorságának és önfeláldozásának. Hazájuktól távol dicső internacionalista küldetésüket teljesítették. Ezredtörzsünk munkatársai szinte naponta készítettek és terjesztettek fel javaslatokat a legkiválóbb katonák kitüntetésére. A hősiesség bármely ténye egyben hadosztályunk valamennyi alegységének büszkesége volt. A személyi állomány erkölcsi-politikai nevelését szolgálta a hadosztályújság is. A lap rendszeresen publikálta a különböző eseményeket, hírt adott a hadosztály jeles haditetteiről, hőseiről.

A tüzérezred pártpolitikai apparátusa, élén az ezredparancsnok politikai helyettesével, V. Sz. Pimenov őrnaggyal, széles körű tevékenységet folytatott annak érdekében, hogy népszerűsítse a kiváló katonákat, kezelőszemélyzeteket, alegységeket, a mesteri harcéljárásokat, a szomszédok sikeres tevékenységét, felhasználva ehhez a politikai felvilágosító munka sokrétű formáit, a beszélgetéseket, röplapokat és egyéb lehetőségeket is. A politikai munkások az ezredtörzstől adatokat kaptak a tüzérségi tűz eredményeiről, hatékonyságáról, a gyalogság véleményéről a tüzérek harctevékenységét illetően. Ezek az adatok az agitátorhálózat útján eljutottak az ezred személyi állományának minden egyes tagjához. Mindez emelte a katonák erkölcsi szellemét, kimeríthetetlen forrásként szolgált a katonák, tiszthelyettesek és tiszték tömeges hősiességéhez.

A végzettség érzete fokozta az ellenség ellenállását. Minden erejével arra törekedett, hogy feltartóztassa egységeink előrenyomulását. A fasiszták harckocsikkal és páncélozott járművekkel támogatott gyalogos csoportjai nem egy ízben indítottak ellenlökéseket. Annak kapcsán, hogy lövészegységeink zöme az egyes épületeken belül harcolt, az ellenlökések eltérítésének teljes súlya a tüzérségre nehezedett. A tüzérek nem csak lövegeik tűzével, hanem egyéni fegyvereik alkalmazásával is küzdöttek az ellenség ellen.

Az ellenség erős tűz alatt tartotta annak a háznak a megközelítési útvonalát, amelyben az 1057. lövészrezd 4. és 5. százada tartózkodott. A katonák löszerkészlete már kimerülőfélben volt. Rosszul álltak az étellel is — meleg ételt nem tudtak hozzájuk eljuttatni. A katonáknak sikerült egy kötelet kifeszíteni az utca másik felén levő házhoz és annak segítségével húzták át a maguk oldalára a löszerekládákat és az ételmezt tartalmazó edényeket.

Február 1—10. között csapataink szívósan folytatták az ellenség védelmének felgöngyölítését, ellenállását tűzzel való lefogással, szuronyharcban és gránátokkal törték meg, támadásukat nappal és éjszaka egyaránt továbbfejlesztették. Ekkor került utunkba az Alkotás utca. A hitleristák szinte szakadatlanul géppuskatűz alatt tartották az utcát, kereszteződését harckocsi zárta le. Az 1059. lövészrezd felderítőinek egy csoportja, Iván Bojko szakaszvezető parancsnoksága alatt, az éj leple alatt zajtalanul áthatolt az utca azon szakaszán, ahol a legkevésbé várhatták őket — az ellenséges harckocsi közvetlen közelében, és behatolt az egyik sarokházba, amely az ellenséges védelem fontos pontját képezte. A felderítők megjelenése olyannyira váratlan volt, hogy a lépcsőházban álló őrszem sajátjainak tekintette őket és beengedte a szobába. Három hitlerista híradó katona nyugodtan aludt. A felderítők lefegyverezték őket, kikapcsolták a távbeszélőket és utasították őket, hogy hívják be az őrt is. Így mind a négy katonát foglyul ejtették. Ezt követően a felderítők nyomában katonáink átvágtak az utcán és hajnalra megtisztították az ellenségtől az egész negyedet.

Különösen szívós jelleget öltöttek a Déli pályaudvarért vívott harcok, amelyet az ellenség erősen megerősített védelmi csomóponttá épített ki. Katonáink néhány napon át rohamozták ezt a fontos objektumot.

Tüzereink nyílt tüzelőállásból lötték az ellenséget és nemcsak magas fokú mesterségbeli tudásról, hanem nagy bátorságról, kitartásról, leleményességről is tanúbizonyságot tettek.

A vasútvonalhoz vezető megközelítési útvonalon gyalogságunk előretörését egy ellenséges harckocsi akadályozta. Úgy helyezkedett el, hogy tüzereink nem

tudták lövegüket rejtve tüzelőállásba vinni. A 8. üteg egyik lövegarancsnoka, Leszovszkij szakaszvezető azonban, a gyalogosok segítségével (és meg kell mondanunk, hogy azok mindenkor szívesen segítettek tűzéreinknek), egy pillanat alatt kigördítette ágyúját a falon keletkezett résen át a harcokcs közvetlen közelébe. A páncélos egy lövést sem volt képes leadni, mert Szkorih tizedes löveg-irányzó egyetlen lövéssel felgyújtotta.

Az utcai harcok során nehéz volt a helyzet a lőszerutánpótlás terén. Az ezred tüzérellátó főnöke, B. V. Korotkov százados, lőszer szállítva a 3. tüzérsz-tály körletébe, az ellenség páncélököltüzebe került. Lőszer szállító kocsija kigyuladt. A gépkocsivezető egy pillanat alatt befordult az útjába eső első ház kapu-bejáratába. Alig tudták a gépkocsit elhagyni és kissé távolabbra futni, amikor a lőszer felrobbant. A gépkocsi leégett, de ezzel a manőverrel elkerülték, hogy a ronc az utcát eltorlaszolja és a robbanás esetleges veszteségeket okozzon.

A harcoknak ezekben a napjaiban az egyik üteg komiszomszervezője, Sztanislav Hodkevics, megismételte A. Matroszov halhatatlan hőstettét. Másik öt katonával együtt — Tobolocskin alhadnagy parancsnoksága alatt — azt a feladatot kapta, hogy jusson be az útkereszteződésben magasló étemeletes házba. Kúszva közelítettek a házhoz, és amikor már csak néhány méterre voltak attól, a pincéből megszólalt egy géppuska. Kritikus helyzet alakult ki. Ebben a pillanatban Hodkevics előreugrott és testével zárta el az ellenséges géppuska kilövőnyílását. Több tucat lövedék fúródott a bátor katona mellébe, de a géppuska elnémult. A harcosok lendületesen törtek be az épületbe és elfoglalták azt.

A budai harcok utolsó napjait a hitleristák rendkívül elkeseredett ellenlökései jellemezték.

Február 11-én délben az ezredtörzs hadműveleti ügyeletese, V. N. Kondratyev főhadnagy ezred vegyvédelmi főnök, utasítást adott, hogy haladéktalanul jelenjen meg a hadosztály törzsnél az ezred feltöltése ügyében. Ez engem váratlanul ért, s a hadosztály-tüzéparancsnok törzsfőnökével folytatott telefonbeszélgetés után sem sikerült a dolgot tisztáznom. Egy félóra elteltével fény derült az ügyre. A hadosztálytörzsnél bemutatnak nekünk öt magyar tisztet, akik egy 70 fős katonacsoporttal önként átálltak a szovjet csapatok oldalára. Valamennyien ugyanannak a tüzérutegnek az állományába tartoztak, élükön az üteg parancsnokával. Ezzel egy időben magyarokkal töltötték fel a lövészezredeket is, ahol azonnal fehér karszalagokat készítettek számukra, amelyeken feltüntették az ezred számát. Őszintén szólva, nehéz helyzetbe kerültünk, mivel nem tudtuk azonnal eldönteni, hogyan fogjuk őket alkalmazni. Miután a kérdést az ezredparancsnok politikai helyettesével, V. Sz. Pimenov őrnaggyal és a törzs tisztjeivel is megvitattuk, úgy döntöttünk, hogy a volt magyar üteg állományát nem osztjuk meg, és igyekszünk számukra lövegeket szerezni.

Amikor ezt követően Pap Tibor beszélgetést folytatott a magyarokkal (rendkívül sajnálatos, hogy akkor elmulasztottam nevüket feljegyezni), kiderült, hogy az üteg ágyúi nincsenek messze, a lövegzarakat kiszerezték és elrejtették, és az éjszaka leple alatt meg lehet azokat szerezni. Az ütegparancsnok kérése az volt, hogy ezt a feladatot bizzuk órá és tisztjeire. Ezzel az előzetes beszélgetést be is fejeztük. Utasítást adtunk, hogy fürdessék és etessék meg a magyarokat. Elhelyezésükre is intézkedtünk, a Virányos út 38/b. számú magánvillában kaptak szállást, ahol a mi ezredtörzsünk is települt.

23 óra körül a magyarok egy német katonát vezettek be, aki, mint később kiderült, kikeveredett a bekerítésből, csoportjától elszakadva talált rá a fürdéshez vezet melegítő magyarokra (egy részük egyenruhában volt) és azokat sajátjainak vélte. A Pap Tibor közreműködésével folytatott kihallgatás során megpróbáltuk a fogollyal tisztázni, hogyan került a hátunk mögé, de értelmetlen választ adott és elküldtük a hadosztálytörzshöz.

Másfél-két óra múlva a város különböző pontjain, de főleg tőlünk északra, erős puska-, géppuskatüzelés vette kezdetét, gránátrobbanásokat, tüzérségi tüzet hallattunk.

Amint később megtudtuk, az ellenség, arra törekedve, hogy bármi áron is kitérjön a városból, áttörte a 180. lövészadosztály arcvonalát az Olasz fasor kör-

nyékén. Ezenkívül az ellenséges alegységek egy része is átszivárgott az arcvonalon, kihasználva az épületek romjait és a csatornahálózat átjárási lehetőségeit.

Éjszaka 3 óra körül a törzs körletében tartózkodó felderítők és híradó katonák feltartóztattak egy 7 fős német csoportot, élükön egy főhadnaggal, amely a sötétben a villa mögötti üres telekre jutott ki. A főhadnagy elmondotta, parancsot kaptak, hogy ezen az éjszakán minden eszközt felhasználva, jussanak ki a bekerítésből.

Úgy döntöttünk, hogy körvédelemre rendezkedünk be az épületben. Kapcsolatot létesítettünk a szomszédunkban települt aknavető osztály törzsével.

Az éjszaka nyugtalanul telt el. Északon egyre-másra rakéták kúsztak az égre, puska- és géppisztolytűzet figyeltünk meg. Az összeköttetés az ezred figyelőpontjával megszűnt.

Hajnalban pedig, az utcát teljes szélességében betöltve, megjelent egy nagy, 1,5—2 ezer embered számoló ellenséges oszlop. Futólépésben menekültek, tüzeltek az ablakokra és gránátokat dobtak. A szomszéd utcában (Szarvas Gábor utca) egy német könnyű harckocsi csörtetett végig, s már-már úgy tűnt, sikerül elrejtőznie, de egy páncéltörő fegyverből leadott lövés megbénította. A szomszéd aknavetősök pillanatok alatt telepítettek egy gyorsan előkerített 120 milliméteres aknavetőt. Az üres telek lehetővé tette a célzott tűz vezetését és így aknákkal árasztották el az ellenség sűrű tömegét. Elbarikádoztuk a bejáratokat és az ablaknyílásokból lövészfegyvereinkkel tüzelünk — szinte célzás nélkül — a vadul kavargó, megrettent és előttünk elhaladó tömegre.

Alighogy elkezdődött a tüzelés, a magyar tisztek a foglyok géppisztolyait felhasználva bekapcsolódtak a harcba. Katonáink, főleg a fegyverhiány miatt, tétlenkedtek, de a tisztek igen bátran viselkedtek, sőt a kelleténél többet kockáztattak. Feltehetően bizonyítani akarták, hogy bízhatunk bennük.

A hitleristák az óriási veszteségek ellenére is folytatták előnyomulásukat a város kijárata felé, de sorozatvetőinkbe ütköztek, amelyek közvetlen irányzással sortűzet adtak le rájuk. Borzalmas volt a látvány. A fasiszták igyekeztek a negyed mélyében elrejtőzni, s hátrahagyva halottaikat és sebesültjeiket, bevetik magukat a házakba, de a 391. hadosztályközvetlen önálló vegyvédelmi század és más alegységek nyomása következtében demoralizálódtak és sorban megadták magukat. Igaz, helyenként mégis ellenállást tanúsítottak. A további szükségtelen veszteségek elkerülése érdekében az egyik házhoz egy helyi lakossal javaslatot juttattunk el a megadásról. A hitleristák beleegyeztek, olyan feltételekkel, hogy legalább őrnagy rendfokozatban levő tiszt ejtse őket foglyul és garantáljuk az életben maradásukat. A hadosztály helyszínen tartózkodó egyvédelmi főnöke, Szkripkin őrnagy, utasítást adott egy plakát kifüggesztésére a következő felirattal: „Adjátok meg magatokat, nem lövünk rátok... Ellenkező esetben 5 perc múlva megkezdjük az épület ostromát. Egy orosz őrnagy.”

Egy bizonyos idő elteltével a ház pincéjének ablakán fehér zászló jelent meg. Utasítottuk a hitleristákat, hogy fegyvereiket hagyják a házban, jöjjenek elő és sorakozzanak fel az utcán. 118-an voltak. Kikérdezésük során bebizonyosodott, hogy a foglyok között van Pfeffer-Wildenbruch vezérezredes, a bekerített csoportosítás főparancsnoka és törzskara, élén vezérkari főnökével, Lindenau alvezéredessel. A magas rangú tábornok piszkos katonaköpenyben volt, sapkáját egészen a szemébe húzta.

Visszaemlékezéseiben I. M. Managarov nyugállományú vezérezredes, a Szovjetunió Hőse, így ír erről: „Február 13-án katonáink előállították a törzshöz a bekerített csoportosítás főparancsnokának, Pfeffer-Wildenbruch tábornoknak a csoportját. A piszkos, elhanyagolt külsejű, beszámíthatatlan állapotban levő ember bármely, számára feltett kérdésre csakis egy tömönddal válaszolt: »Hitler tudja«. K. Sz. Tyimosenko marsall megkérdezte a tábornoktól: »Tudja-e Ön, hogy személyes felelősséggel tartozik parlamentereink agyonlövéséért és az emberek céltalan pusztulásáért Budapest területén?« A válasz ugyanaz volt »Hitler tudja«.

Én tettem jelentést a frontparancsnoknak Pfeffer-Wildenbruch elfogásáról és a rövid kikérdezés eredményéről. R. K. Malinovszkij marsall utasítást adott, hogy etessük meg a tábornokot, adjunk neki tiszta fehérneműt, és mivel közelgett az este, a fronttörzshöz való átszállítását halasszuk másnapra.” (I. M. Managarov: Ütközet Harkovért. Harkov. 1978. 23. o. — oroszul.)

A nap folyamán egyes ellenséges csoportok megkísérelték, hogy különböző irányokban kitorjjenek a bekerítésből, de mindenütt szervezett ellenállásba ütköztek, és vagy meghaltak, vagy megadták magukat.

Február 13-án 10 órakor Budát a szovjet csapatok teljesen megtisztították az ellenségtől. Elhallgattak a fegyverek, a harc zajával teli sok nap után szokatlan nyugalom uralkodott...

Befejeződött a Budapestért vívott csata. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1945. április 5-én kelt rendelete értelmében kimagasló harci tetteiért a 297. Szlavjanszk—Kirovográdi lövészadosztályt Vörös Zászló Renddel tüntették ki.

Február 14—17 között a hadosztály helyőrségi szolgálatot teljesített, Buda déli részén diszlokálva. Az idő felmelegedett és az egész lakosság az emberek és lovak tetemeinek, a szétroncsolt technikai eszközöknek az összegyűjtésével, az utak tisztításával és a torlaszok eltávolításával foglalkozott.

A mi ezredünk elhelyezési körletében folytatott járőrszolgálatot. A járőrök állományába magyarokat is beosztottunk, akiket zsákmányolt fegyverekkel láttunk el. Együtt jártak a mi katonáinkkal, ami megkönnyítette a kapcsolat felvételét és fenntartását a lakossággal és a szükséges rend bevezetését és biztosítását az utcákon. Meg kell, hogy mondjam, hogy a magyar katonák értékes segítségét nyújtottak számunkra.

Február 18-tól menetet hajtottunk végre egy közeli hegységbe, Márianosztrára. Menet közben kaptuk a parancsot, hogy a magyarokat vezényeljük át az Ideiglenes Magyar Kormány rendelkezésére. Ezt az utasítást lehangoltan vették tudomásul — szerettek volna az ezrednél maradni és velünk együtt folytatni a harcot a német fasiszta csapatok ellen. Sokáig kellett magyarázgatnunk, hogy nekünk a parancsot végre kell hajtánunk. A búcsúzás a magyar tisztektől és katonáktól igen melegen zajlott le.

Több mint három évtized telt el azóta, de mindenkor meghatottan emlegetjük azokat a nehéz napokat, amikor együttes tevékenységünkkel megvetettük hadseregeink és népeink barátságának szilárd alapjait.

Az akkori idők eseményei fontos határkövet jelentettek a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság közötti testvéri kapcsolatok és együttműködés kifejlésztésének széles útján.